

דף שבועי

פרשת חקת, תשפ"ה, מספר 1625

מילים מנחות בפרשת מות אהרן איתמר ורהפטיג

עם בני העם שכבר הלכו לעולמם, וכולם מתאחדים בעולם האמת. העונש אשר בא על מי שעובר עבירות מסויימות, הוא – 'וְנִכְרַת הָאִישׁ הַהוּא מֵעַמּוֹ' (וי' יז:ט); פירוש, הוא לא יתאחד עוד עם בני עמו לאחר המוות. ומן הראוי לציין שעונש זה מוסב על פי רוב על הנפש, בעוד שאין הנפש מוזכרת בביטויים על עצם המוות האמורים לעיל. וייתכן שזה כך, משום שבעונש נפגעת דוקא הנפש, בעוד שהגוף נאסף בוודאי בקבר אבות. "וְנִכְרַת הָאִישׁ מֵעַמּוֹ", לעומת זאת, הוסב בתחילה על הגוף והנפש גם יחד.

הביטוי 'להאסף' פירושו להביא דבר אל מקומו האמיתי, אל מולדתו, והביטוי 'נאסף אל עמיו' מראה אפוא שעולם האמת נחשב למולדתו האמיתית של האדם.

הייתי מציין כי מכאן גם רמז לעולם הבא, במובן של עולם הנשמות. ועוד יש להוסיף כי עולם הנשמות מתקיים באסיפת כלל ישראל. יש מעין מוקד של נשמות שאליו נאספים באופן ניכר גדולי האומה – האבות, משה ואהרן.²

הביטוי השני הוא "הָרָהֵר" (במ' כ:כב), ושוב בפסוק כג: "בְּהָרֵהֵר". רש"י אומר: הר על גבי הר, כתפוח קטן על גבי תפוח גדול.

נראה לי שיש כאן רמז לדמותו של אהרן. הוא מנהיג הנישא מעל עמו; הוא מנהיג קטן בשני מובנים. האחד, הוא עומד בצל המנהיג הגדול, משה. השני, הוא הוריד עצמו אל העם בחטא העגל, כביכול הצטרף אליהם, משום שלא רצה שהעם יתדרדר לגמרי, ולא תהיה לו תקנה (ראו להלן). כידוע היה אהרן גם 'אוהב

בסיפור מות אהרן (כ:כב-כט) מופיעות כמה מילים מנחות. כלומר, מילים שמופיעות פעמיים לפחות. נעקוב אחר מופעים אלו ומשמעותם.

"וְנִכְרַת הָאִישׁ מֵעַמּוֹ" (כד). ושוב בפסוק כו: "וְנִכְרַת הָאִישׁ מֵעַמּוֹ" וימת שם". הביטוי "נאסף אל עמיו" דורש הסבר, גם בלי קשר לכפילותו.

ביטוי זה מופיע בתורה בעוד ארבעה מצבים של תיאור פטירה. אצל אברהם: "וְנִכְרַת הָאִישׁ מֵעַמּוֹ" (בר' כה:ח); אצל יצחק: "וְנִכְרַת הָאִישׁ מֵעַמּוֹ" (בר' לה:כט); אצל יעקב: "וְנִכְרַת הָאִישׁ מֵעַמּוֹ" (בר' מט:לג); אצל משה: "וְנִכְרַת הָאִישׁ מֵעַמּוֹ" (דב' לב:ג). בהמשך הפסוק הביטוי הזה חוזר שוב ביחס לאהרן (שם): "כָּאֲשֶׁר מָתָה אֶהְרֹן אֶחִיד בְּהָרֵהֵר וְנִכְרַת הָאִישׁ מֵעַמּוֹ".

כלומר, רק ראשי האומה, האבות, משה ואהרן זכו לתיאור זה.¹

מה פירושו של הביטוי? אבן עזרא לבר' כה:ח: "וְנִכְרַת הָאִישׁ מֵעַמּוֹ" – יש אומרים: כי על כבוד הנפש אומר, כי בהיותו מתעסק עם הגוף, הוא כחלק נפרד. ובהיפרד הגוף, יאסף הכבוד אל עמיו.

ויש אומרים: כי זה משפט הלשון. והטעם: על לכתו בדרך אבותיו, כאילו יתחבר אליהם, וכן: "וְנִכְרַת הָאִישׁ מֵעַמּוֹ" (בר' טו:טו).

הפירוש הראשון צריך ביאור. נביא את פירוש רד"צ הופמן (בבראשית שם), לאחר שהביא את ראב"ע:

כל הביטויים הללו מראים שתמיד היתה קיימת בעם ישראל האמונה בחיים אחרי המוות. המוות לא היה להם אלא איחוד עם האבות או

² כנגד זה, לא רק חייבי כריתות לא שם כדברי הרד"צ הופמן, אלא גם חוטא אחר, כוהן שנושא גרושה מאבד מקדושתו, ככתוב: "לֹא יִטָּמָא בְּעַל בְּעֻמּוֹ לְהַחֲלֹ" (וי' כא:ד), עיינו רש"י שם.

* הרב ד"ר איתמר ורהפטיג, בית הספר למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן (גמלאי); מכון צומת, אלון שבות.
¹ אומנם גם אצל ישמעאל נזכר שנאסף אל עמיו (בר' כה:טז), ואולי מכאן רמז שחזר בתשובה.

יעקב. ומצד צורתם העצמית הם ישראל, שרים ומושלים על הטבע ועניניה.

התורה רוצה לציין, כי במעמד זה של פטירת אהרן, בני ישראל תיקנו במדת מה את חטא העגל. אהרן ניסה להניאם מלחטוא, ובתחילה אמר: "חג לה' מקר" (שמ' לב:ה). על כך רש"י אומר: "לדחותם... שמא יבוא משה קודם שיעבדוהו", ומשלא הצליח וביקש נזמי זהב, מפרש רש"י: "אמר, מוטב יתלה הסרחון בי ולא בהם".

הגמרא כבר הקדימה לעמוד על מסירותו של אהרן. בסנהדרין ז ע"א נאמר:

דאמר רבי תנחום בר חנילאי לא נאמר מקרא זה אלא כנגד מעשה העגל שנאמר וירא אהרן ויבן מזבח לפניו. מה ראה? אמר רבי בנימין בר יפת אמר רבי אלעזר ראה חור שזבוח לפניו. אמר אם לא אשמע להם עתה, יעשו לי כדרך שעשו לחור (שהרגוהו) ויקויים בי הפסוק: אם יהרג במקדש ה' כהן ונביא, ולא תהיה להם תקנה לעולם. מוטב שיעבדו לעגל, ואז אפשר שתהיה להם תקנה בתשובה (תרגום א"ו).

בפירושו "העמק דבר" (לשמ' לב:ה), הנצי"ב מסביר את מחשבת אהרן וכותב:

ואף על גב שידע שגם הוא לא ינקה שגרם לכמה אנשים לבוא לעון ע"ז, מכל מקום מסר אותו צדיק נפשו ונשמתו בשביל אהבת ישראל.

עתה זכרו לו חסדו ובאו כולם לכבודו, והתעלו לדרגת "ישראל". כל העדה באה כעת להיפרד מאהרן שלא נפרד מהם גם בשעת חטאם.⁵

סיכומו של דבר, התורה נוקטת בכמה מלים וביטויים מנחים המתאימים לרוח הפרשה. אם אני צודק יש לעיין אם תופעה זו חוזרת בעוד כמה פרשיות בתורה.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:
<http://www1.biu.ac.il/parasha2>
כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il
ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן
יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

5 עוד יש להזכיר שאהרן עצר את המגפה אחרי חטא קורח ועדתו במעשה מסוכן בשעת ריצתו עם הקטורת. מעשה זה דורש עיון נפרד, ואין כאן מקומו.

שלום ורודף שלום,³ ולכן הפרשה מסתיימת בפסוק: "וַיָּבֹאוּ אֶת אֶהֱרֹן שְׁלֹשִׁים יוֹם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל" (במ' כ:כט). ורש"י כותב: "האנשים והנשים לפי שהיה אהרן רודף שלום ומטיל אהבה בין בעלי מריבה ובין איש לאשתו".

כלומר, הר קטן, המחובר ממש לחלק הגדול שתחתיו.

ביטוי נוסף החוזר על עצמו הוא 'כל העדה'. "וַיָּבֹאוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה" (במ' כ:כב), ושוב בפסוק כז: "לְעִינֵי כָל הָעֵדָה". בפעם השלישית הביטוי מופיע בפסוק כט: "וַיָּבֹאוּ כָל הָעֵדָה".

כמה שאלות עולות כאן: מה משמעות השם "עדה"? מהו הדגש על "כל העדה"? ובפסוק הראשון מתעורר קושי נוסף: מה פשר הכפילות "בְנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל הָעֵדָה"?

נפתח בשאלה הראשונה. המופע הראשון של ביטוי זה נמצא בשמ' יב:ג: "דָּבְרוּ אֶל כָּל עַדְתַּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשְׂרִי לַחֹדֶשׁ הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שָׂה לְבֵית אָבִת שָׂה לְבֵית".

רש"י הירש מסביר: "עדת", "עדה" - משורש "יעד", לקבוע תפקיד, אגודה הקשורה על ידי אחידות התפקיד.⁴

אם כן, הכינוי 'עדה' יש בו גם משמעות של אחידות. כאן התורה מדגישה כי כל העדה הייתה מאוחדת בליווי אהרן בהסתלקותו, כי אהרן היה אהוב על כולם, אוהב שלום ורודף שלום.

רש"י לומד כן מהכפילות של בני ישראל והעדה, כפי שהובא לעיל.

מאחר שאפשר ללמוד כן מהחזרה המשולשת על הביטוי "כל" כאמור, אציע פתרון אחר לכפילות של בני ישראל והעדה. ידועה ההבחנה בין ישראל ליעקב. השם ישראל מסמל את המעולים, השם יעקב, מסמל את הפחות חשובים. וכך כותב מלבי"ם בפירושו ליש' מג:א:

יש הבדל בין יעקב ובין ישראל, שיעקב בו יקראו ישראל עת שהם במדרגה קטנה, וישראל נקראו בו עת שהם בחשיבות ומתנהגים בדרך נס. ורצונו לומר, שמצד תחילת הווייתם שהוא בנמשל אל חומר האומה וראשית הווייתם הם

3 משנה אבות א, יב: הלל ושמאי קבלו מהם הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן אוהב שלום ורודף שלום אוהב את הבריות ומקרבן לתורה.

4 ובפירושו לשמ' טז:א הוא אומר על הביטוי "כָּל עַדְתַּי בְנֵי יִשְׂרָאֵל": "הביטוי כל-עדת בני-ישראל מציין את כלל הציבור הישראלי במשמעותו העילאית; כלל הציבור המאוחד בייעודו המשותף. הרי זה כלל הציבור המיועד להיות קהל ה', והטעמת התואר 'עדה' מייד בפתיחת הסיפור מכינה את לב הקורא לקראת המאורעות הבאים, שהם בעלי חשיבות מרובה לייעודה הכולל של עדת ישראל.

